

УДК 37.014:355.233.11

САНДУЛ В.С., вчитель предмета “Захист Вітчизни” середнього загальноосвітнього закладу “Слов’янська гімназія”

СІКОРСЬКИЙ В.А., методист предмету “Захист Вітчизни”, Управління освіти Дарницької районної в місті Києві Державної адміністрації

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА “ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ” В СЕРЕДНІХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

***Анотація.** Щодо деяких питань військово-патріотичного виховання при викладанні навчального предмета “Захист Вітчизни” в умовах воєнного чи надзвичайного стану, гібридної війни та тимчасової окупації Автономної Республіки Крим.*

***Ключові слова:** предмет “Захист Вітчизни”, гібридна війна, військово-патріотичне виховання.*

***Summary.** On some issues of military and patriotic education in teaching the subject of “Protection of the Fatherland” under the conditions of martial law or state of emergency, hybrid warfare and temporary occupation of the Autonomous Republic of Crimea.*

***Keywords:** subject “Protection of the Fatherland”, hybrid warfare, military and patriotic education.*

***Аннотация.** Некоторые вопросы военно-патриотического воспитания при преподавании учебного предмета “Защита Отечества” в условиях военного или чрезвычайного положения, гибридной войны и временной оккупации Автономной Республики Крым.*

***Ключевые слова:** предмет “Защита Отчизны”, гибридная война, военно-патриотическое воспитание.*

Постановка проблеми. Впродовж останніх п’яти років, спровокувавши збройну агресію на Сході України та анексію Криму, Росія веде та здійснює подальше розгортання гібридної війни проти українського народу на усіх можливих напрямках.

Світовою спільнотою гібридна війна визнана як один із видів війни та такою, що є новим суспільно-політичним явищем, притаманним сьогоденню. Як зазначається у [1]: Гібридна війна – це війна, яку розпочинають без оголошення, основним інструментом якої є стратегія інформаційного впливу на населення, для створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням, з метою знищення національно-державної громадянської ідентичності країни-суперника, оволодінням людськими, матеріальними та інформаційними ресурсами. Виходячи з вищезазначеного, головною ціллю гібридної війни є громадяни України, а метою – вплив на свідомість таких громадян та формування у них викривленого світогляду. Звідси випливає нагальна необхідність розроблення та реалізації шляхів нейтралізації вражаючих факторів гібридної війни на населення України. Одним із таких шляхів є підвищення ролі військово-патріотичного виховання як складової національно-патріотичного виховання, особливо молоді та дітей шкільного віку.

У жовтні 2018 р. була затверджена Постанова Кабінету Міністрів України “Деякі питання дитячо-юнацького військово-патріотичного виховання” від 17.10.18 р. № 845 [2]. А у травні цього року затверджений Указ Президента України “Про Стратегію національно-патріотичного виховання” від 18.05.19 р. № 286/2019 [3].

Вважаємо, що є необхідність узгодження зазначених вище актів, в контексті вироблення єдиного методичного та термінологічного підходу.

Метою статті є розробка пропозицій щодо визначення конкретних способів реалізації “Стратегії національно-патріотичного виховання” в частині, що стосується військово-патріотичного виховання учнів при викладанні навчального предмета “Захист Вітчизни” в середніх загальноосвітніх закладах.

Виклад основних положень. Законом України “Про освіту” [4] встановлено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору. Виходячи з зазначеного, Закон спрямований, в тому числі, на виховання людини – Патріота України.

В Указі Президента України “Про Стратегію національно-патріотичного виховання” (далі – Указ Президента) зазначається, що сфера національно-патріотичного виховання є невід’ємною складовою забезпечення національної безпеки України тому, що цього вимагає досвід державної політики впродовж усіх років незалежності України. Там же визначено, що національно-патріотичне виховання набуває характеру системної і цілеспрямованої діяльності, а саме – закладів освіти, з формування у людини і громадянина високої національно-патріотичної свідомості, почуття відданості своїй Українській державі. При цьому основними складовими національно-патріотичного виховання є: громадсько-патріотичне, військово-патріотичне та духовно-моральне виховання. Зупинимось на зазначених питаннях.

В інформаційному блоці – Патріотичне виховання в Україні [5], зазначається, що військово-патріотичне виховання в часи воєнної загрози стає пріоритетом патріотичного виховання.

Військово-патріотичне виховання орієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози.

У статті “Про патріотизм і патріотів” зазначається [6], що патріотизм – явище соціально-історичне, в різні історичні епохи воно має конкретні прояви. Адже кожна людина, а тим більше соціальна група, має свої специфічні інтереси, і цим визначається її розуміння патріотизму. Нерідко виникають спекуляції на цьому святому почутті. Образно про це говорив Іван Франко у вірші: “Сідоглавому”, викриваючи показний патріотизм окремих людей: “...твій патріотизм – празнична одежина, а мій – то труд важкий, гаряча невдержима” [7].

Сучасний патріотизм – це нова мода. Бути патріотом стильно та модно, а державна символіка стала новим трендом. Проте більша частина таких от людей і близько не мають тих якостей, які притаманні відданим Батьківщині людям. Патріотизм насамперед виявляється у тому, що те, що робить людина, приносить благо її Батьківщині, місту, району, вулиці, школі чи класу.

Частиною четвертою Указу Президента встановлено, що одним із основних напрямків досягнення мети Стратегії, є удосконалення нормативно-правової бази, яка

регулює діяльність державних органів, при виконанні ними заходів щодо національно-патріотичного виховання населення.

Військово-патріотичне виховання в середніх загальноосвітніх закладах України, здійснюється згідно вимог Навчальної програми шкільного предмета “Захист Вітчизни”, що затверджена Наказом Міністерства освіти та науки України від 23.10.17 р. № 1407 [8]. Пропозиції щодо удосконалення цієї програми раніше наведені в [1].

Водночас, однією із складових військово-патріотичного виховання учнів, є позакласна робота, а саме, проведення конкурсів та ігор в тому числі Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри “Сокіл” (“Джура”).

Положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру “Сокіл” (“Джура”) затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.18 р. № 845 [2]. В зазначеному Положенні сценарій гри базується на діях тактичних одиниць козацької доби, а саме роїв та куренів. При цьому не враховуються вимоги сьогодення, як того вимагає Указ Президента.

Україна п’ять років перебуває у стані війни. Юнаки, які п’ять років тому були учасниками цієї гри, як правило, сьогодні беруть безпосередню і активну участь у бойових діях.

Сьогоднішнім школярам цікаво гратися в рої та курені, але потрібно задатися питанням, чи знадобиться досвід такої гри, цим юнакам, не виключено, через короткий час і в бойовій обстановці? Відповідь – Ні! Тому що такий досвід не може бути використаний в умовах сучасного військового бою з метою – отримати беззаперечну перемогу над противником.

Сьогодні потрібно вивчати та відпрацьовувати дії солдата у складі первинної та найменшої тактичних одиниць Збройних Сил України, а саме – мотострілецького відділення, взводу та породжених досвідом бойових дій мобільних бойових груп. А вивчення дій у складі роїв та куренів залишити як надбання наших предків, зберігати та цінувати як історичний спадок.

Враховуючи вищезазначене, Міністерству освіти та науки України було б доречним розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України новий сценарій військово-патріотичної гри з урахуванням вимог сьогодення.

Те саме стосується термінів, які використовуються за сценарієм гри, що по суті не відповідають вимогам Статутів Збройних Сил України і навіть суперечать їм.

Доопрацювання Положення, з урахуванням запропонованих змін, відповідатиме вимогам розділу другого Указу Президента, яким встановлено, що стан і потреби національно-патріотичного виховання в частині, що стосується впровадження єдиного методичного та термінологічного підходу до процесу національно-патріотичного виховання повинне відповідати вимогам сьогодення.

Бажає кращого реалізація розділу другого Указу Президента в частині, що стосується підвищення рівня матеріально-технічного забезпечення та розвитку інфраструктури у сфері національно-патріотичного виховання і особливо – викладання предмету “Захист Вітчизни”.

У зв’язку з переповненням шкіл та відсутністю навчальних площ не завжди є можливість провести урок “Захист Вітчизни” відповідно до вимог навчальної програми, тим більше – з використанням сучасних технічних засобів. Виникає нагальна необхідність прийняти рішення на державному рівні про будівництво нових шкільних закладів.

Розділом четвертим Указу Президента, як одним із напрямів досягнення мети Стратегії, визначено створення сприятливих умов для діяльності молодіжних

організацій, насамперед для розвитку пластового руху в Україні та Спілки Української Молоді, що відновили свою діяльність в Україні із здобуттям незалежності.

Водночас, згідно “Історичної довідки про Пласт” [9], ця організація об’єднує в Україні 8500 членів різного віку і таким чином є найбільшою молодіжною організацією України. Сьогодні 118 осередків Пласту діють у всіх областях України.

Мало це чи достатньо? Скоріш за все дуже мало. Адже в порівнянні з піонерськими та комсомольськими організаціями за часів СРСР, такі показники нікчемні.

Політика Держави Україна направлена на підтримку Пласту. Верховною Радою України в першому читанні прийнятий Закон України “Про державне визнання і підтримку Пласту – національної скаутської організації України” (далі – Закон про Пласт) [10].

Як зазначено у преамбулі до Закону про Пласт, він регулює порядок державної підтримки Пласту – національної скаутської організації України (далі – Пласт) та визнає історичний внесок Пласту в громадянську освіту дітей та молоді, здобуття і становлення української державності; вшановує сотні пластунів і пластунок, які полягли в боротьбі за здобуття незалежності України у ХХ столітті та під час агресії Російської Федерації на сході України починаючи з 2014 року.

На превеликий жаль, на Закон про Пласт накладено вето Президента України та його спрямовано на доопрацювання.

В суспільстві є надія, що зазначений Закон після доопрацювання стане керівним документом для діяльності Пласту. Тому потрібно усіляко популяризувати пластовий рух, в тому числі на уроках “Захисту Вітчизни”.

Ян Томашук в статті “Патріотизм: внутрішнє почуття кожного чи новий модний тренд?” [11], під час проведення уроків, в тому числі – “Захисту Вітчизни”, пропонує:

- розповідати учням про красу своєї Батьківщини, родючість ґрунтів, чарівність степів та велич наших гір;
- намагатись обмежити (обмежити, не забороняти) перегляд російських серіалів та телепередач, в яких явно видно проросійську пропаганду;
- більше розмовляти українською, показувати, яка наша мова милозвучна та красива. Слухати хорошу українську музику, підтримуватиме наш кінематограф.

Бути прикладом для своїх дітей, показувати, що українське – це стильно.

Може бути корисною інформація щодо розподілу обов’язків педагогічного колективу школи при організації військово-патріотичного виховання учнів, розміщена на сайті Великописарівської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів ім. Героя Радянського Союзу І.М. Середи [12], де окреслені задачі військово-патріотичного виховання для усіх членів педагогічного колективу школи, а саме:

Директор школи:

- спрямовує діяльність педагогічного колективу і керує всією роботою з військово-патріотичного виховання учнів;
- планує основні заходи з військово-патріотичної роботи, організовує і контролює їх виконання;
- організовує та готує обговорення питань військово-патріотичного виховання на засіданнях педагогічної ради, батьківського комітету;
- сприяє матеріальному забезпеченню заходів, які проводяться;
- організовує методичну роботу з особами, які займаються військово-патріотичним вихованням.

Заступник директора навчального закладу з навчально-виховної роботи:

- здійснює заходи з військово-патріотичного виховання в позаурочний час;
- контролює та координує діяльність класних керівників і надає їм постійно допомогу в організації військово-патріотичної роботи з учнями;
- залучає до військово-патріотичної роботи в школі актив батьків та громадські організації;
- підтримує постійний контакт з викладачем предмета "Захист Вітчизни" в організації військово-патріотичної роботи з учнями.
- забезпечує активну участь учнів у різних заходах з військово-патріотичного виховання;

Класний керівник:

- планує й організовує роботу з військово-патріотичного виховання учнів у класі;
- бере участь у проведенні загальношкільних заходів;
- забезпечує активну участь учнів класу в різних заходах з військово-патріотичного виховання;
- надає допомогу викладачеві предмета "Захист Вітчизни" у створенні в класі необхідних умов для оволодіння військовими знаннями та навичками.

Учитель:

- використовує навчальний матеріал із свого предмета в позакласній роботі з військово-патріотичного виховання;
- допомагає організувати читацькі конференції, вечори, огляди, конкурси, виставки, зустрічі, перегляди кінофільмів і т. д. на військово-патріотичні теми.

Дуже важливим при роботі вчителя "Захист Вітчизни", є реалізація принципу: "Роби як я". Що стосується не тільки викладання предмету, а і поведінки в повсякденному житті.

Багато вчителів предмету "Захист Вітчизни", мають бойовий досвід, набутий як за участі в збройних конфліктах за часів СРСР, так і під час участі в бойових діях при захисті територіальної цілісності та незалежності на Сході України. При викладанні предмету "Захист Вітчизни" досвід цих педагогів є найкращим взірцем для тих, хто не має досвіду дій у бойових умовах.

Висновки.

Враховуючи вищезазначене, потреби часу та досить складну внутрішньополітичну, міжнародну та військово-політичну ситуацію, та з метою реалізації завдань Указу Президента від 18.05.19 р. № 286/2019 "Про Стратегію національно-патріотичного виховання", зусилля відповідних органів влади мають бути спрямовані на удосконалення деяких нормативно-правових актів, в першу чергу – Постанови Кабінету Міністрів України "Деякі питання дитячо-юнацького військово-патріотичного виховання" від 17.10.18 р. № 845 в частині, що стосується сценарію Всеукраїнської дитячої-юнацької військово-патріотичної гри "Сокіл" ("Джура"), де б вивчались дії солдата у складі первинної та найменшої тактичної одиниці Збройних Сил України, а саме – мотострілецького відділення, взводу та породжених досвідом бойових дій мобільних бойових груп. Це буде відповідати вимогам розділу другого Указу Президента, в частині впровадження єдиного методичного та термінологічного підходу до процесу національно-патріотичного виховання.

З метою виконання вимог розділу четвертого Указу Президента на уроках "Захисту Вітчизни" потрібно усіяко пропагувати діяльність молодіжних організацій, насамперед

